

ЕКОЛОГИЧНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО. ЕКОЛОГИЧНИ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ И НОВИТЕ ПРОМЕНИ В НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС

Анастасия Игнатова, Станислав Петков

УВОД

В еволюцията на правната защита на околната среда можем да разграничим два основни исторически периода. Първият е този на т.н. Индустриална революция от началото на XIX в., а вторият е периодът на възстановяване след Втората световна война, продължил до края на седемдесетте години на XX в. Връзката между икономическото развитие и потреблението на природни ресурси е много добре известна. Очевиден е и фактът, че колкото повече развиваме индустрията, търговията и други икономически сектори, толкова повече ресурси са необходими. Систематичното им изчерпване и непосредствената опасност от трайно увреждане на природата са причината хората по целия свят да се замислят и да предприемат мерки. Европейските държави започват да създават законодателство насочено към опазването на околната среда, такова каквото го познаваме днес още в началото на Индустриалната революция. Тази закони биват част от гражданското и административното право, като основна тяхна цел е да гарантират изплащането на задоволителни компенсации в случаи на замърсяване и да се създаде система за избягване увреждане околната среда и предпазване здравето на хората. В този начален момент от развитието на екологичното право не се смята за необходимо криминализирането на действията увреждащи природата, тъй като самите те не са били толкова силно разпространени.

Нещата се променят значително с възстановяването последвало Втората световна война, плана Маршал и увеличението в експлоатацията на различни природни ресурси. Тогава се зараждат и първите екологични движения в отговор на явното замърсяване на околната среда. Катализатор в тази посока става инцидентът с танкера „*Torre Canyon*“ през 1967 г., който е първият от поредица петролни разливи.

Всичко това води до търсене на нов вид мерки за борба срещу увреждането на околната среда. Един от вариантите е да се прибегне към криминализирането на тези действия. Японците са първите, които създават наказателно законодателство (Закон за наказване замърсяването на околната среда от 1970 г.), насочено към предпазване и съхранение на околната среда. Някои страни, следвайки японския пример, приемат подобни наказателни разпоредби под формата на специални закони или отделни части в наказателните им кодекси. Европейският съюз от своя страна приема няколко директиви, задължаващи страните членки да наказват като престъпления определени деяния против околната среда.

I. ИСТОРИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА ЕКОЛОГИЧНОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Ангажираността на държавата за регулиране на обществените отношения в сферата на екологичното право личи от историческото развитие на екологичното законодателство. Нормативен акт с обща приложимост на територията на цялата страна е приетата през 1936 г. *Наредба-Закон за защита на родната природа*. Тя поставя под закрила някои природни забележителности, резервати, природни обекти и природно-исторически местности.

През 1960 г. Президиумът на Народното събрание приема *Указ за защита на родната природа*. С него правната регламентация в тази област значително се разширява. Въвеждат и по-обемни и всеобхватни изисквания за охрана на природата, за нейното възстановяване и разумно използване. Разработени са и специални закони разширяващи действието на общите. Това са Законът за опазване на въздуха, водите и почвата от замърсяване (ЗОВВПЗ) от 1963 г. и Законът за защита на природата (ЗЗП) от 1967 г. С приемането на ЗЗП се отмени Указа за родната природа от 1960 г. През 1985 г. влиза в сила Законът за използването на атомната енергия за мирни цел (ЗИАЕМЦ), а през 1987 г. се приема Закон за морските пространства.

В наши дни надделява схващането за нуждата от общ закон за опазване на околната среда, който обхваща и определя параметрите на общите държавни политики във всички сфери на екологията, а отделните направления да се регулират със специални закони

уреждащи опазването на отделни природни компоненти и ограничаването на човешки дейности с отрицателно въздействие върху околната среда. Така, през 1991 е приет *Закона за опазване на околната среда*, който многократно е изменян и докълван и изцяло подновен през 2002 година. Приети са и редица специални закони като *Закон за биологичното разнообразие*; *Закон за управление на отпадъците*; *Закон за генетично модифицираните организми*; *Закон за задълженията към международния фонд за обезщетение при щети, причинени от замърсяване с нефт*; *Закон за защита от шума в околната среда*. Не малък е и броя на подзаконовите нормативни актове към тях.

II. ПРЕДМЕТ НА ПРАВНО РЕГУЛИРАНЕ И ПРИНЦИПИ

Предмет на правното регулиране от нормативните актове, включени в отрасъла на екологичното право, са обществените отношения свързани с опазването на околната среда от замърсяване, както и обществените отношения свързани с рационалното използване на природните ресурси. Разбира се тези обществени отношения са взаимосвързани и трудно могат да се разглеждат по отделно поради зависимостите между тях. Субект на тези обществени отношения е всеки правен субект по българското законодателство. Тук можем да подчертаем че съгласно чл. 55 от Конституцията на Република България, основно право на всеки български гражданин е правото на здравословна и благоприятна околна среда. За това, основна роля за осигуряване на това право е отредена на държавните органи и от това следва преобладаващото използване на властническия метод за регулиране на обществените отношения във връзка с екологичното право. Разбира се застъпен е и диспозитивния метод на регулиране на тези отношения, но основно място се отдава на императивните норми.

Държавната политика в сферата на опазване на околната среда се базира на **принципи, залегнали в чл.3 от ЗООС**, а именно:

1. устойчиво развитие;
2. предотвратяване и намаляване на риска за човешкото здраве;
3. предимство на предотвратяването на замърсяване пред последващо отстраняване на вредите, причинени от него;

4. участие на обществеността и прозрачност в процеса на вземане на решения в областта на околната среда;
5. информираност на гражданите за състоянието на околната среда;
6. замърсителят плаща за причинените вреди;
7. съхраняване, развитие и опазване на екосистемите и присъщото им биологично разнообразие;
8. възстановяване и подобряване на качеството на околната среда в замърсените и увредените райони;
9. предотвратяване замърсяването и увреждането на чистите райони и на други неблагоприятни въздействия върху тях;
10. интегриране на политиката по опазване на околната среда в секторните и регионалните политики за развитие на икономиката и обществените отношения;
11. достъп до правосъдие по въпроси, отнасящи се до околната среда.

III. Органи и институции, изпълняващи функции по опазване на околната среда

За провеждане на държавната политика по опазване на околната среда, българското законодателство предоставя правомощия на отделни държавни органи, както и създава специализирани институции, изпълняващи функции по опазване на околната среда. В следствие на това е изградена солидна структура от административни органи, чиито функции са свързани с изпълнението и контрола на действията и мероприятията свързани с екологичното законодателство. Съгласно чл. 10 от ЗООС компетентни органи по смисъла на закона са: министърът на околната среда и водите; изпълнителният директор на Изпълнителната агенция по околна среда; директорите на регионалните инспекции по околната среда и водите (РИОСВ); директорите на басейновите дирекции; директорите на дирекциите на националните паркове; кметовете на общините, а в градовете с районно деление - и кметовете на районите; областните управители.

Министър на околната среда

Българското екологично законодателство възлага на специализиран орган, какъвто е министър на околната среда и водите, основна роля в реализацията и контрола на държавните екологични политики.¹

Съгласно Закона за опазване на околната среда, основно задължение на министъра е да разработи (заедно с другите заинтересовани министри) стратегията на правителството в областта на околната среда. На него е възложено да управлява Националния фонд за опазване на околната среда. Министърът на околната среда и водите контролира състоянието на околната среда на сухоземната територия на държавата, както и в нейните морски пространства. Той координира контролните функции в областта на околната среда на другите министерства и ведомства, информира обществеността за своята дейност (чрез средствата за масово осведомяване, специализирани издания или по друг достъпен начин), подготвя ежегодния доклад за състоянието на околната среда и забранява или спира дейности увреждащи околната среда. Заедно със заинтересованите министри и други държавни органи, министърът на околната среда и водите утвърждава: норми за емисии и концентрации на вредни вещества по райони, компоненти на средата и видове замърсители, както и за използването на възобновимите и невъзобновимите природни ресурси; специални режими на райони със застрашена околна среда, проекти и

¹Чл. 11. (1) Министърът на околната среда и водите: 1. разработва с органите по чл. 9 политиката и стратегията за опазване на околната среда в Република България; 2. ръководи чрез Изпълнителната агенция по околна среда Националната система за мониторинг на околната среда; 3. контролира състоянието на околната среда на територията на страната; 4. координира контролните правомощия на другите органи на изпълнителната власт по отношение на околната среда; 5. издава заповеди, разрешителни, инструкции и утвърждава методики; 6. съвместно със заинтересованите органи на изпълнителната власт: а) издава норми за максимално допустими емисии по видове замърсители и норми за максимално допустими концентрации на вредни вещества по компоненти на средата по райони; б) утвърждава методики за ОВОС; в) издава норми за рационално използване на възобновими и невъзобновими природни ресурси; г) осигурява събирането и предоставянето на информация за състоянието на околната среда; д) утвърждава методики за контрол на компонентите на околната среда; 7. осъществява други дейности, свързани с опазването и управлението на околната среда в съответствие със специалните закони; 8. подготвя ежегодния доклад за състоянието на околната среда; 8а. организира и координира дейностите по набиране, предварителна преценка и препращане на проектни предложения до Европейската комисия по смисъла на Регламент (ЕО) № 614/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 23 май 2007 г. относно финансовия инструмент за околна среда (LIFE+) (ОВ, L 149/1 от 9 юни 2007 г.) и осъществява другите правомощия, произтичащи от прилагането на регламента; 9. подготвя и представя в Европейската комисия доклади за прилагането на нормативните актове от правото на Европейския съюз в областта на околната среда.

мероприятия за възстановяване на нормалните качества на средата в тях, които представя за утвърждаване от Министерския съвет; инструкции за етикетирането на стоките; инструкции за транспортирането, складирането, употребата и депонирането на опасни вещества; тарифи за такси за използване на природни ресурси и допустимо замърсяване. Освен това, министърът на околната среда и водите направлява и контролира опазването на биологичното разнообразие и природните екосистеми, обявява със заповед някои от защитените територии и поставя под закрила заплашени от изчезване растителни и животински видове. Той утвърждава методиките за контрол и оценка на въздействието върху околната среда. На него е възложено организирането на Национална система за наблюдение и контрол върху състоянието на околната среда. Важна законодателно възложена функция на министъра е, че той официално представлява страната в междуправителствените организации, както и в срещите по проблеми на опазването на околната среда. Това е специфична проблематика и с много голямо значение в развитието на съвременните междудържавни отношения, предвид все по-растящата роля на международното сътрудничество в областта на околната среда.

Компетентни органи свързани с прилагането на екологичното законодателство и държавните политики в секторите транспорт, енергетика, строителство, селско стопанство, туризъм, промишленост, образование и други се дефинират във съответните специални закони. Например съгласно чл. 4 от Закон за почвите, Държавната политика по опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите на национално ниво се осъществява от министъра на околната среда и водите, министъра на земеделието и храните, министъра на здравеопазването и министъра на регионалното развитие и благоустройството, съгласно чл. 4 от Закон за лова и опазване на дивеча, организацията на ловната площ, управлението на ловното стопанство и контролът по стопанисването на дивеча се осъществяват от министъра на земеделието и храните. Министъра на икономиката и енергетиката издава лицензии за търговия с отпадъци от черни и цветни метали, издава разрешения за търсене или проучване на определени видове полезни изкопаеми. Министъра на здравеопазването упражнява здравен контрол, който се изразява в опазване чистотата на питейните води, контрол върху дейностите, свързани с източниците на йонизиращи лъчения, утвърждава самостоятелно или съвместно с други

министерства и ведомства пределно допустими норми за състоянието на околната среда, упражнява контрол върху шума и вибрациите в населените места и извън селищните територии и др.

Областен управител, местна власт, неправителствени организации

На областно ниво ЗООС възлага на областните управители функциите по контрол и координация на политиките по опазване на околната среда. Трябва обаче, да се отбележи факта, че реалните правомощия на Областния управител са доста ограничени и трудно се достига желаната ефективност.

Чл. 16. от ЗООС гласи, че областните управители:

- *осигуряват провеждането на държавната политика по опазване на околната среда на територията на областта;*
- *координират работата на органите на изпълнителната власт и техните администрации на територията на областта по отношение провеждането на държавната политика по опазване на околната среда;*
- *координират дейностите по провеждане на политиката по опазване на околната среда между общините на територията на областта;*
- *издават наказателни постановления за актове, съставени по реда на чл. 15, ал. 1, т. 8 на ЗООС.*

Във съзвучие с тенденцията за децентрализация на държавната власт, като и с по разширеното включване на гражданите в изпълнението на държавните политики в сферата на опазване на околната среда, съвременното законодателство предоставя все повече правомощия на местата власт и неправителствените организации. Общините имат следните по-важни функции: нормотворческа функция (ЗМСМА) – правомощие за общинските съвети да приемат наредби с местно значение; контролна в случаи, определени със закон. Общинските органи могат да бъдат административно наказващи в определени случаи, определени със закон; могат да налагат принудителни

административни мерки в случаи, предвидени със закон; извършват управление на дейности, свързани с отпадъците на територията на общината.²

Участието на обществеността в управлението и опазването на околната среда, чрез неправителствени организации е един от показателите за демократизация на обществото. След 1991г. се наблюдава като тенденция в законодателството ни увеличаване на правните възможности на неправителствените организации за участие в управлението на околната среда. Могат да бъдат посочени следните по-важни правомощия на неправителствените организации: включване на представители на неправ организации в структурни звена на държавни органи с консултативни функции; сигнална функция за забелязани от тях правонарушения; оказване на съдействие при разработването на програмите за намаляване на замърсяванията от източници на наднормено замърсяване на въздуха; участие в разработването на общински програми за управление на отпадъците; участие в разработването на общински програми по опазване на околната среда като цяло; право на достъп до информация за състоянието на ОС; доброволно участие в залесителни мероприятия; участие в процедурите по оценка на въздействието върху околната среда и екологични оценки на планове и програми.

²Чл. 15., ЗООС, (1) Кметовете на общини: 1. информират населението за състоянието на околната среда съгласно изискванията на закона; 2. разработват и контролират заедно с другите органи планове за ликвидиране на последствията от аварийни и залпови замърсявания на територията на общината; 3. организират управлението на отпадъци на територията на общината; 4. контролират изграждането, поддържането и правилната експлоатация на пречиствателните станции за отпадъчни води в урбанизираните територии; 5. организират и контролират чистотата, поддържането, опазването и разширяването на селищните зелени системи в населените места и крайселищните територии, както и опазването на биологичното разнообразие, на ландшафта и на природното и културното наследство в тях; 6. определят и оповестяват публично лицата, отговорни за поддържането на чистотата на улиците, тротоарите и други места за обществено ползване на територията на населените места, и контролират изпълнението на техните задължения; 7. организират дейността на създадени с решение на общинския съвет екоинспекции, включително на обществени начала, които имат право да съставят актове за установяване на административни нарушения; 8. определят длъжностните лица, които могат да съставят актове за установяване на административните нарушения по този закон; 9. осъществяват правомощията си по специалните закони в областта на околната среда; 10. определят лицата в общинската администрация, притежаващи необходимата професионална квалификация за осъществяване на дейностите по управление на околната среда.

IV. Административни процедури и принудителни административни мерки

1. Оценка на въздействието върху околната среда

За изпълнение на политиките и уреждане на обществените отношения в сферата на опазване на околната среда, в арсенала на държавните институции са съсредоточени широк набор от административни процедури и принудителни административни мерки.

Типичен пример за административни процедури по превенция при опазване на околната среда са Екологичната оценка (ЕО) и Оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС). Чл.81 ал.1 от ЗООС дава следното определение: *ЕО и ОВОС се извършват на планове, програми и инвестиционни предложения за строителство, дейности и технологии или техни изменения или разширения, при чието осъществяване са възможни значителни въздействия върху околната среда.* ЕО се прави за планове и програми, които са в процес на изготвяне и/или одобряване от централни и териториални органи на изпълнителната власт, органи на местното самоуправление и Народното събрание. Вземат се предвид техните цели, териториалният обхват и степента на подробност, така че да се идентифицират, опишат и оценят по подходящ начин възможните въздействия от прилагането на инвестиционните предложения, които тези планове и програми включват.

ОВОС от своя страна се прави за инвестиционни предложения за строителство, дейности и технологии по Приложение 1 и 2, като се определя, описва и оценява по подходящ начин и според всеки конкретен случай преките и непреките въздействия от инвестиционните предложения за строителство, дейности и технологии върху човека, биологичното разнообразие и неговите елементи, включително флора и фауна, почвата, водата, въздуха, климата и ландшафта, земните недра, материалното и културно-историческото наследство и взаимодействието между тях. ОВОС представлява процедура за оценка на отрицателните последици от въздействие върху околната среда на конкретно инвестиционно предложение. Това, практически е процедура, която оценява дадено инвестиционно предложение и оценява как то ще въздейства върху околната среда, до каква степен и какви ще бъдат последиците както от процеса на реализацията му, така и от последствията както от нормалната му експлоатация така и при аварийни ситуации. В ЗООС е определен обхвата на процедурите за оценки на въздействие върху околната среда, като инвестиционните намерения са разделени на две групи: Приложение 1 -

инвестиционни предложения подлежащи на ОВОС и Приложение 2 - инвестиционни предложения не подлежащи на ОВОС. Към приложение 1 спадат и инвестиционни предложения за трансгранични обекти.

Процедурите по ОВОС следват предписана в закона последователност, която участие в и взимане на мнения на всички заинтересовани страни, както и изясняване на всички естества на въздействието върху околната среда. От административна гледна точка процедурата следва следната последователност:

- Стартиране на процедурата - по инициатива на инвеститора на обекта, който уведомява писмено за това компетентния орган (МОСВ или РИОСВ) и засегнатото население ;
- Разработване на доклад за ОВОС. Инвеститорът на обекта възлага по граждански договор разработването на доклад за ОВОС на колектив от експерти, не заинтересовани от реализацията на обекта. След разработването на доклада за ОВОС той се предоставя за преценка на неговото качество на компетентния орган;
- Обществено обсъждане на доклада за ОВОС. То се организира от инвеститора съвместно със заинтересованите общини. За целта обществеността трябва да бъде уведомена най-малко 3 дни предварително за датата, мястото и часа на общественото обсъждане. В него могат да участват всички заинтересовани органи и лица. По време на общественото обсъждане може да се изкаже всеки от присъстващите или да предостави писмено становище.
- Предоставяне на резултатите от общественото обсъждане на компетентния орган. След обсъждане инвеститорът е длъжен да предостави на компетентния орган доклада за ОВОС и протокола от обсъждането;
- Вземане на решение по ОВОС. Компетентният орган (МОСВ или РИОСВ) е длъжен да вземе решение по ОВОС в срок от 45 дни след обсъждането. Това решение може да бъде положително или отрицателно. То е абсолютна процесуална предпоставка за бъдещето издаване на разрешение за строеж.

2. Обжалване на решение по ОВОС

Решението по ОВОС е индивидуален административен акт, и подлежи на обжалване по реда на АПК. В 7 дневен срок от постановяване на решението по ОВОС компетентния орган го оповести в средствата за масово осведомяване. Срокът за обжалване започва да тече от датата на оповестяването му. То е задължително условие за по нататъшно одобряване на инвестиционно предложение по реда на Закона за устройство на територията. Компетентни да обжалват решението по ОВОС са всички заинтересовани страни, физически и юридически лица както и органи на местната власт намиращи се в обхвата на инвестиционно намерение. Това се потвърждава и от съдебната практика:

Решение № 6805 от 13.07.2005 г. на ВАС по адм. д. № 10240/2004 г., V о., докладчик съдията Диана Добрева (...) Върховният административен съд, състав на пето отделение, намира жалбата за процесуално допустима. След като площадката попада и в землището на с. Долна Махала, за неговия кмет като орган на местната изпълнителна власт безспорно се формира правен интерес по смисъла на чл.99, ал.6 от ЗООС от съдебно обжалване на решението.

Решение № 4549 от 19.05.2004 г. на ВАС по адм. д. № 1777/2003 г., V о., докладчик съдията Диана Добрева (...) Жалбоподатели са Сдружение с нестопанска цел "Защита здравето и живота на населението и околната среда" и физическите лица Георги Симеонов Горанов, Димитър Йорданов Серафимов, Генади Генадиев Григоров и Васил Иванов Василев - всичките от гр. София. (...) Върховният административен съд, пето отделение, в настоящия си съдебен състав намира жалбите за процесуално допустими. Подадени са в срок, считано от оповестяването на решението за ОВОС в средствата за масово осведомяване - 04.02.2003 г., а освен това, както сдружението, така и останалите жалбоподатели - притежаващи имоти в землището на кв. Суходол, имат правен интерес от обжалването му.

Решение № 11514 от 3.11.2008 г. на ВАС по адм. д. № 3221/2008 г., V о., докладчик съдията Илияна Дойчева (...) Твърденията за недопустимост на жалбата на "РВ Транс-99" ЕООД са неоснователни. От събраните по делото писмени доказателства се установява, че дружеството притежава УПИ в землището на с. Левуново, разположен на пътя София - Кулата, поради което решението за извършване на оценка за

въздействието върху околната среда (ОВОС) и одобряването на инвестиционното предложение за изграждане на автомагистрала "Струма" в участъка М5 засяга законни права и интереси на жалбоподателя и следователно за последния е налице правен интерес от оспорването.

Както се вижда от съдебната практика цитирана по-горе, спектъра от лицата, които имат правно основание да обжалват решението по ОВОС е доста широк, както от гледна точка на видове така и по териториален принцип. Това дава възможност процедурата по ОВОС и решенията по нея да подлежат на широк обществен контрол, което гарантира взимане на най-правилното решение свързано с опазване на околната среда.

3. Екологична оценка

Докато ОВОС е оценка за конкретно инвестиционно предложение, то екологичната оценка на планове и програми, съгласно чл. 85 от ЗООС обхваща по мащабни инициативи свързани селско стопанство, горско стопанство, рибарство, транспорт, енергетика, управление на отпадъците, управление на водните ресурси и промишленост, включително добив на подземни богатства, електронни съобщения, туризъм, устройствено планиране и земеползване, когато тези планове и програми очертават рамката за бъдещото развитие на инвестиционни предложения по приложения № 1 и 2 от ЗООС. Етапи на процедурата по екологична оценка на планове и програми може да се обобщи до следните стъпки:

- Стартиране на процедурата – по инициатива на възложителя на плана или програмата, който предоставя проект за план или програма на компетентния орган (МОСВ или РИОСВ). Освен това той извършва консултации с обществеността и заинтересованите лица. Компетентния орган преценява необходимостта на екологична оценка на този план или програма;
- Разработване на доклад за екологична оценка. Възложителят на плана или програмата възлага разработването на доклад за екологична оценка на експерти не заинтересовани от реализацията на плана или програмата. За разлика от процедурата по ОВОС, ЗООС не предвижда обществено обсъждане на доклада за екологична оценка. По изключение обаче такава се предвижда в две хипотези, посочени в чл. 21 от НАРЕДБА за условията и реда за извършване на екологична

оценка на планове и програми.: - когато такова обсъждане се изисква от специален закон (напр. ЗУТ); - когато са постъпили повече от две мотивирани негативни становища или предложения за алтернативи, отразени в доклада за екологична оценка;

- Предоставяне на доклада за екологична оценка на компетентния орган. Това се извършва от възложителя на плана или програмата, като законът не установява изричен срок за това;
- Издаване на становище по екологичната оценка. Компетентния орган (МОСВ или РИОСВ) се произнася със становище по доклада за екологичната оценка въз основа на представената документация. Реквизитите на това становище са посочени в чл. 88 ЗООС. То е задължително за органите, отговорни за прилагане и одобряване на плана или програмата.

4. Принудителни административни мерки за опазване на околната среда

Съгласно чл.159 от ЗООС принудителните административни мерки за опазване на околната среда, могат да се класифицират като: превантивни – целящо предотвратяване на вредно въздействие върху околната среда, преустановителни – целящо спиране на вече настъпило вредно въздействие; и възстановителни – целящи поправка на последствията от вредно въздействие върху околната среда.

Пример за превантивна административна мярка е забраната за пускане на пазара на горива не отговарящи на изискванията за качество, съгласно чл.34³ от Закона за чистотата на атмосферния въздух. Друг пример за превантивни административни мерки има в текстовете от Закона за водите. Например чл. 200 гласи : (1)*Наказва се с глоба, съответно*

³Чл. 34. (1) Лице, което пуска на пазара течни горива, които не съответстват на някои от изискванията за качество, определени в наредбата по чл. 8, ал. 1, ако деянието не съставлява престъпление, независимо от наличието или липсата на декларация за съответствие, се наказва с глоба от 2000 до 50 000 лв., съответно с имуществена санкция в размер от 50 000 до 500 000 лв. (2) Лице, което разпространява, включително като краен разпространител, или използва течни горива, които не съответстват на някои от изискванията за качество, определени в наредбата по чл. 8, ал. 1, ако деянието не съставлява престъпление, независимо от наличието или липсата на декларация за съответствие, се наказва с глоба от 2000 до 20 000 лв., съответно с имуществена санкция в размер от 10 000 до 100 000 лв. (3) Размерът на наложените глоби и имуществени санкции нараства пропорционално спрямо минималния им размер в зависимост от броя на установените несъответствия с изискванията за качество, определени в наредбата по чл. 8, ал. 1. (4) При повторно нарушение глобата, съответно имуществената санкция по ал. 1 и 2 се налага в двоен размер.

имуществена санкция, освен ако неподлежи на по-тежко наказание, физическото или юридическото лице, което: (...) 2. ползва водни обекти, водностопански съоръжения и системи или изгражда такива без необходимото за това основание или в отклонение от предвидените условия в разрешителното - от 2000 лв. до 10 000 лв.; 3. замърси водите, разруши леглата или бреговете на реките в нарушение на забраните, съдържащи се в чл. 132, 134, 143 и 144 - от 5000 лв. до 15 000 лв.; 21. строи или ползва строителна постройка извън целите на предоставеното право за използване на водите на разстояние 50 м от водното течение - от 2000 до 10 000 лв.; 23. добива разсипно злато или инертни материали в леглата на реките и деретата с механизация и без разрешително за ползване на воден обект - от 10 000 до 50 000 лв.;

В Закона за почвите, чл. 36⁴, се използват административни мерки за преустановяване на вредното влияние върху околната среда. Друг пример за административни мерки с преустановително действие може да се вземе от Закона за чистота на атмосферния въздух: *Чл. 33а. Министърът на околната среда и водите или оправомощено от него длъжностно лице прилага принудителни административни мерки съгласно наредбите по чл. 9а, ал. 1, чл. 9б, чл. 11а, ал. 1 и чл. 17, ал. 1 и 2 в случаите на: 1. аварии, предизвикани от действия или бездействия на оператори на обекти и територии; 2. възникване на непосредствена опасност за замърсяване или увреждане на околната среда или за увреждане на здравето или имуществото на хората; 3. предотвратяване или преустановяване на административни нарушения, свързани с опазването на околната среда, както и предотвратяване и/или отстраняване на вредните последици от тези нарушения.*

Според разпоредбата на чл. 33б от Закона за чистота на атмосферния въздух Принудителните административни мерки са:

- временно спиране или ограничаване дейността на операторите на инсталации;

⁴ Чл. 36. (1) Компетентните органи по чл. 31, ал. 1 прилагат принудителни административни мерки, с които спират временно дейности, създаващи условия за увреждане или увреждащи почвите. (2) Мерките по ал. 1 се прилагат с мотивирана заповед, която може да се обжалва по реда на Административнопроцесуалния кодекс. (3) В заповедта по ал. 2 се определят видът на принудителната административна мярка и начинът на прилагането ѝ. (4) Подадената жалба не спира изпълнението на приложената принудителна административна мярка, освен ако съдът разпореди друго.

- ограничаване на достъпа до инсталации на операторите, включително чрез пломбиране или запечатване;
- даване на задължителни писмени указания за преустановяване извършването на определени действия или за задължително предприемане на такива действия в определен срок;
- разпореждане за извършване на: а) анализи, експертизи, проверки, изпитвания на вещества и продукти, инсталации, съоръжения, техни части, системи или компоненти; б) допълнение или изменение на учебните програми и курсове и провеждане на допълнително обучение, включително проверка на знанията и уменията;
- ограничаване, забрана за пускане на пазара, разпространение, използване или за изтегляне от пазара на вещества, продукти, съоръжения и инсталации от обхвата на регламентите и наредбите по чл. 9а, ал. 1, чл. 9б, чл. 11а, ал. 1 и чл. 17, ал. 1 и 2.

Текстът на чл.37 от Закона за почвите илюстрират пример за възстановителни мерки, последващи замърсяването: *Лице, което вследствие на извършвана от него дейност, водеща до увреждане на почвите, или след причинено от него увреждане не възстанови почвите в състоянието, определено от компетентните органи, се наказва с глоба в размер от 500 до 2000 лв. или съответно с имуществена санкция в размер от 5000 до 10 000 лв.*

5. Налогане и обжалване на принудителни административни мерки

Принудителните административни мерки се налагат от органите определени в ЗООС, както и в специалните закони. Такива органи могат да бъдат: министърът на околната среда и водите или оправомощени от него лица, директорите на РИОСВ, директорите на националните паркове и директорите на басейновите дирекции, областните управители, както и министри и длъжностни лица посочени в специални закони. Прилагане на принудителните административни мерки става чрез мотивирана заповед, която се издава от компетентния орган и се връчва по реда на ГПК. Заповедта може да се обжалва от заинтересованото лице по реда на АПК. От особено значение е факта, че обжалване на заповедта не спира нейното действие. Това е гаранция за

преустановяване на въздействие върху околната среда докато тежат процедурите по обжалване на административния акт. Това се доказва и от съдебната практика⁵.

Не така стоят нещата, когато заповедта за налагане на принудителни административни мерки се обжалва от Министъра на околната среда и водите или управомощен от него орган. Съгласно чл.161 ал.2 от ЗООС обжалването спира неговото действие⁶.

За нарушаването на екологичното законодателство лицата подлежат на административно наказание - глоба, ако нарушението не представлява престъпление или ако не подлежат на по тежко наказание.

Чл. 162. (1) За нарушенията на този закон, които не съставляват престъпления, физическите лица, областните управители, кметовете на общини, кметовете на райони, кметовете на кметства и длъжностните лица се наказват с глоби от 100 до 6000 лв., а на юридическите лица и на едноличните търговци се налагат имуществени санкции от 1000 до 20 000 лв.(2) При повторно нарушение размерът на глобата или имуществената санкция е в двойния размер по ал. 1.(3) При явно маловажни случаи на нарушения, извършени от физически лица, глобата е 100 лв.

⁵Определение № 9275 от 5.07.2010 г. на ВАС по адм. д. № 12778/2009 г., V о., докладчик председателят Марина Михайлова (...).Предмет на разглеждане пред АС е било направено искане от жалбоподателя за спиране на допуснатото предварително изпълнение с разпореждане на административния орган на Заповед № РД-65/05.08.2009 г. на директора на Регионална инспекция по околната среда и водите /РИОСВ/ - град Перник за спиране на производствената дейност, чрез пломбиране и запечатване на парогенератори № 1, 2, 3 и 4, експлоатирани от "Топлофикация - Перник" ЕАД, считано от 06.08.2009 г.. В мотивите си административният орган се е позовал на разпоредбата на чл. 160, ал. 5 от ЗООС. АС е оставил без уважение искането, като е обсъдил нормата на чл. 160, ал. 5 от ЗООС, която е тълкувал в смисъл, че законодателят сам е предположил по-важен обществен интерес, който се охранява и не е предоставил възможност на съда да спре допуснатото по силата на закона предварително изпълнение на административния акт. Поради това е оставил без уважение искането на жалбоподателя и в определението не са изложени мотиви за основателността на искането съобразно критериите, визирани в чл. 60, ал. 1 от АПК. (...) Воден от горното, Върховният административен съд, пето отделение ОПРЕДЕЛИ: ОСТАВЯ В СИЛА определението от 08.09.2009 г., постановено по адм. дело № 369/2009 г. на Административен съд - град Перник, с което оставена без уважение жалбата на Топлофикация - Перник" ЕАД, град Перник по искането на му за отмяна на разпореждането, с което се допуска предварително изпълнение на Заповед № РД-65/05.08.2009 г. на директора на Регионална инспекция по околната среда и водите /РИОСВ/ - град Перник за спиране на производствената дейност, чрез пломбиране и запечатване на парогенератори № 1, 2, 3 и 4, експлоатирани от "Топлофикация - Перник" ЕАД, считано от 06.08.2009 г.. ОПРЕДЕЛЕНИЕТО не подлежи на обжалване.

⁶Чл. 161. (1) Министърът на околната среда и водите или оправомощено от него лице обжалва актовете на административните органи, които противоречат на нормативните актове в областта на опазването на околната среда.(2) Обжалването по ал. 1 спира действието на обжалвания акт.

От текста на чл. 162 от ЗООС се вижда, че обекта на лицата подлежащи на глоба е максимално широк, а за повторни нарушения глобата се удвоява. Положителна тенденция е и обхващане в административно – наказателната норма на маловажните случаи, като по този начин се повишава бдителността по спазване на екологичното законодателство. В много случаи под предлог за маловажност нарушенията остават без последствия, като по този начин се възпитава нехайство към спазване екологичните норми. Това води до множество малки нарушения които се акумулират и водят до значителен вредоносен ефект.

Съгласно чл. 167 от ЗООС, актовете за установяване на административни нарушения, се съставят от длъжностни лица, определени от министъра на околната среда и водите, съответно от директорите на РИОСВ, директорите на басейновите дирекции или директорите на националните паркове, а наказателните постановления се съставят по реда на ЗАНН и се издават от министъра на околната среда и водите или оправомощени от него лица, от директорите на РИОСВ, директорите на басейновите дирекции или директорите на националните паркове. Във връзка с тенденцията за участие на обществеността в процесите по опазване на околната среда, ЗООС дава възможност актове за установяване на административни нарушения да се съставят от представители на обществеността и неправителствени организации.

Чл. 169. (1) Актове за установяване на административни нарушения по този закон могат да съставят и представители на обществеността и на неправителствени екологични организации, определени от министъра на околната среда и водите.

(2) Наказателните постановления по ал. 1 се издават от министъра на околната среда и водите или оправомощени от него лица.

V. Екологични престъпления и новите промени в Наказателния кодекс от 2011г.

В последните няколко десетилетия с развитието процесите на глобализацията, очевидно потреблението на природни ресурси се повишава, а от друга страна замърсяването на околната среда приема масов характер не само на битово, но и на индустриално ниво. Това е и причината повечето държави да започнат да налагат не само

административни, но и наказателни мерки с оглед превенция на неблагоприятните практики увреждащи околната среда. На ниво Европейски съюз два от най-важните акта свързани с екологичните престъпления и носенето на наказателна отговорност за тях са Директива 2008/99/ЕО от 2008 г. относно защитата на околната среда чрез наказателно право и Директива 2009/123/ЕО за изменение на Директива 2005/35/ЕО относно замърсяване от кораби и налагане на санкции при нарушения. В тях се криминализират определени деяния срещу околната среда, като целта е по-ефективна защита и по-добро изпълнение на политиката на съюза за опазване на околната среда. Всички държави членки, в това число и България, следва да синхронизират си законодателство в съответствие с директивите.

Последните изменения на българския Наказателен кодекс, които влизат в сила на 27 май 2011г. във връзка с престъпленията против околната среда имат за цел именно изпълнението на задължението на държавата ни за *уеднаквяване на вътрешното законодателство в съответствие с Директива 2008/99/ЕО и Директива 2009/123/ЕО*. От една страна са изменени съществуващи състави на престъпления, а от друга са предвидени нови, съответно в Глава единадесета „Общопасни престъпления“, Раздел III „Престъпления против народното здраве и против околната среда“ и Глава осма „Престъпления против дейността на държавни органи, обществени организации и лица, изпълняващи публични функции“, Раздел I „Престъпления против реда на управлението“. По надолу в изложението ще бъдат разгледани отделните състави (изменени и нови), които ще бъдат съпоставени и със съответните изисквания от горе споменатите директиви.

1. *Общопасно замърсяване на въздуха, почвата и водата (чл.352 НК)*

На първо място текстът на чл. 352 от Наказателния кодекс е изменен. Цели се от една страна да се обхване напълно визираното престъпление в чл. 3 буква а) от Директива 2008/99/ЕО, а именно *изпускането, емисията или влагането на известно количество материали или йонизиращо лъчение във въздуха, почвата или водата, което причинява или може да причини смърт или сериозни увреждания на което и да е лице или значителни вреди на качеството на въздуха, качеството на почвата или качеството на водата, или на животните или растенията*. Затова законодателят, към старият текст на

чл.352 НК, и по-точно към предмета на престъпно посегателство, морските води в зони, определени с международно съглашение, в което участва Република България. Субектът остава същия – всяко наказателно отговорно лице. Това престъпление може да бъде извършени както в следствие на действие (замърсяване), така и в следствие на бездействие (допускане да се замърси). Освен това то е резултатно. За да имаме престъпление е необходимо:

- извършените действия да доведат до негодност на посочените елементи за използването им за културно-битови, здравни, земеделски и други стопански цели (законодателят е отстранил народностопански) или
- посочените елементи, предмет на престъплението да станат опасни за хора *или* животни и растения (добавен е съюзът или). Старият текст на разпоредбата се четеше хората, животните и растенията, което можеше да остави грешното впечатление, че ако даден елемент е опасен само за растенията, то няма да имаме съставомерност, тъй като е необходима кумулативност, а именно да е опасен и за хората, и за животните и за растенията. Съдебната практика приема, че от обективна страна изпълнителното деяние на престъплението се изразява в замърсяване или допускане да се замърсят елементи от природната среда, вследствие на което същите да се станала опасни било само за животните, било само за растенията или хората.

Законодателят е направил и промени във връзка с наказанието. Сложен е минимален праг от една година лишаване от свобода, като максимума от пет години е запазен. Паричната санкция е актуализирана и става от сто до пет хиляди лева на пет хиляди до тридесет хиляди лева. Формата на вината е умисъл (пряк и евентуален), което е в съответствие с изискванията на Директивата.

Ал.2 на чл. 352 НК остава в редакцията си от 2004 г. За сметка на това ал.3 и ал. 4 са напълно изменени. Ал. 3 дава квалифицираните случаи (на престъпленията и по ал.1, и по ал.2) с оглед на престъпния резултат:

- ако бъдат причинени немаловажни вреди на околната среда, наказанието е лишаване от свобода от две до осем години и глоба от десет хиляди до петдесет хиляди лева,

- ако бъде причинена смърт или тежка телесна повреда на едно или повече лица, наказанието е лишаване от свобода от пет до двадесет години и глоба от десет хиляди до петдесет хиляди лева (тук са погълнати съставите на тежката телесна повреда и убийството).

Леконаказуем, привилегирован случай спрямо тези престъпления (по ал. 1 и ал. 2) е даден в ал. 4 на чл.252, където се предвижда лишаване от свобода до три години и глоба от две хиляди до двадесет хиляди лева, когато деянието е извършено по непредпазливост. По отношение на вината единствените изисквания на Директива 2008/99/ЕО са посочените деяния да са съставомерни, когато са извършени умишлено или при груба небрежност. Нашият кодекс обхваща случаите, както на пряк и евентуален умисъл, така и на два вида непредпазливост, като не прави разлика в наказанието при самонадеяност и небрежност.

2. *Замърсяване на морски води с петролни продукти или деривати (чл.352а НК)*

Чл.352а от Наказателния кодекс е изменена с оглед неговото синхронизиране с Директива 2009/123/ЕО, където е записано, че държавите-членки гарантират, че изхвърлянето на замърсяващи вещества от корабите, включително маловажните случаи на такова изхвърляне, в което и да било от пространствата, посочени в член 3, параграф 1⁷, се счита за престъпление, ако е извършено умишлено, самонадеяно или при груба небрежност. Наказателна се отговорност не се търси при маловажни случаи, когато извършеното деяния не причинява влошаване на качеството на водата.

Текстът на ал. 1, чл. 252а е запазен, единствено е актуализирано наказанието – лишаване от свобода от една година и глоба от десет до петдесет хиляди лева. Субект е всяко наказателно отговорно лице. Изпълнителното деяние на престъплението се състои в

⁷Параграф 1. Настоящата директива се прилага съгласно международното право към изхвърляне на замърсяващи вещества във: а) вътрешните води, включително пристанища на държава-членка, към които е приложим режимът на Марпол; б) териториалните морски води на държава-членка; в) проливи, използвани за международна навигация, предмет на режима за транзитно преминаване, както е определен в част III, раздел 2 от Конвенцията на ООН по морско право от 1982 г., до степента, до която една държава-членка упражнява юрисдикция над такива проливи; г) изключителната икономическа зона или еквивалентна зона на държава-членка, създадена съгласно международното право; и д) откритото море.

замърсяване или допускане да се замърсят води (териториални или вътрешни морски води или морски води в зони, определени с международно съглашение, в което участва Република България) с петролни продукти или деривати. Когато деянието е извършено от капитан на кораб, съдът постановява и лишаване от право да се упражнява тази професия/ дейност. Прави впечатление, че Директива 2009/123/ЕО не говори само за петролни продукти, а изобщо за замърсяващи вещества. Затова и законодателят с последните промени е добавил ал.2, която гласи, че се налага същото наказание на онзи, който замърси или допусне да се замърсят водите по ал. 1 с вредни течни вещества в наливно състояние, определени в международно съглашение, в което участва Република България. Формата на вината на тези две престъпления (по ал.1 и ал.2 ал. 252а) е умисъл. Ал. 4 предвижда, че ако деянието е извършено по непредпазливост, наказанието е лишаване от свобода до три години и глоба от две хиляди до петнадесет хиляди лева.

3. Управление на отпадъци, опасни отпадъци и опасни вещества не по установения ред (чл. 353б, чл. 353в НК)

Текстовете на чл. 353б и чл. 353в са нови. Целта им е да бъдат адекватно и справедливо наказани всички визирани престъпления в чл. 3 точка б) на Директива 2008/99/ЕО - *събирането, транспортирането, възстановяването или обезвреждането на отпадъци, включително надзора над тези операции, както и последваща поддръжка на съоръжения за обезвреждане на отпадъци, включително действията, предприети като търговец или като посредник (управление на отпадъци), които причиняват или могат да причинят смърт или сериозни увреждания на което и да е лице или значителни вреди на качеството на въздуха, качеството на почвата или качеството на водата, или на животните или растенията.*

Първото престъпление е управлението на отпадъци не по установения ред (чл. 353б). Субект отново е всяко наказателно отговорно лице. Изпълнителното деяние е управление на отпадъци не по установения ред и създаване на опасност било то за живота или здравето на друго било за причиняване на немаловажни вреди за околната среда. Престъплението е резултатно. Неговият престъпен резултат е създаване на опасност за живота или здравето на друго или за причиняване на немаловажни вреди за околната

среда. Формата и видът на вината са умисълът – възможен е както пряк, така и евентуален умисъл. Предвиденото наказание е лишаване от свобода от една до пет години и глоба от пет хиляди до тридесет хиляди лева.

Квалифицирани случаи на разглежданото престъпление са налице съгласно ал. 2 на чл. 353б. Те са идентични и предвиждат същите наказания, както квалифицираните случаи на престъплението общоопасно замърсяване на водата, въздуха и почвата по чл. 352, ал 2 НК.

В ал.3 изпълнителното деяние е нарушение или неизпълнение на задълженията си за осигуряване на изправността и правилното функциониране на инсталация или съоръжение за обезвреждане или оползотворяване на отпадъци. Престъплението е резултатно, необходимо е да е причинена смърт или тежка телесна повреда на едно или повече лица или да е причинена немаловажна вреда на околната среда.

Леконаказуеми са случаите, когато деяние част от състава на това престъпление или квалифицираните му случаи бива извършено не умишлено, а по непредпазливост. Тогава имаме по лека санкция - лишаване от свобода до три години и глоба от две хиляди до петнадесет хиляди лева.

4. Следващото престъпление наподобява много предходното. Разликата е в предмета на престъплението *опасни отпадъци* и, че изпълнителното деяние тук се изчерпва с управлението им не по установения ред. (чл. 353в, ал.1). Квалифицирани случаи са дадени с оглед на престъпния резултат:

- ал. 2: предвижда случаите на създаване на опасност за живота или здравето на друго лице или за причиняване на немаловажни вреди за околната среда, а
- ал. 3: причиняване на смърт или тежка телесна повреда на едно или повече лица или немаловажни вреди за околната среда.

Следва да се има предвид, че както управлението на отпадъци, така и управлението на опасни отпадъци са дейности, за чието извършване е необходим лиценз. С оглед на това законодателят да симулира този процес на лицензиране той предвижда в ал.4 намалена отговорност за *длъжностно лице, което наруши или не изпълни задълженията си по управление на опасни отпадъци*. Наказанието е лишаване от свобода до три години, в сравнение с общия случай където е лишаване от свобода до пет години и глоба от две хиляди до двадесет хиляди лева.

Отново имаме леконаказуеми случаи при същата предпоставка както в разпоредбата на чл. 353б – деянието да е извършено по непредпазливост.

5. Пренасяне на отпадъци през граница в нарушение на установения ред (чл. 353г НК)

Разпоредбата на чл. 353г е създадена с оглед хармонизирането на законодателството ни с текста на чл. 3, т. в) от Директива 2008/99/ ЕО и задължението да бъде приравнено на престъпление - превозът на отпадъци, когато тази дейност попада в обхвата на член 2, параграф 35 от Регламент (ЕО) № 1013/2006⁸ и се предприема спрямо количества, които не са незначителни, независимо дали се извършва с един или с няколко превоза, които изглеждат свързани. Субект по нашето законодателство е всяко наказателно отговорно лице. Предмет са отпадъците. Изпълнителното деяние – техния пренос през границата на страната в нарушение на установения ред. За маловажните случаи не е предвидена наказателна отговорност, която иначе е лишаване от свобода до четири години и глоба от две хиляди до пет хиляди лева.

Ал. 2 на чл. 353г променя предмета. Не говорим за отпадъци, а за опасни отпадъци, токсични химически вещества, биологически агенти, токсини и радиоактивни вещества⁹. Изпълнителното деяние отново е пренасянето им през граница, но тук в нарушение на международни договори, по които Република България е страна. От субективна страна, вината е умисъл във двете и форми. При извършване на деянието наказанието е редуцирано.

⁸Относно какво се разбира под „нелегален превоз“ на отпадъци.

⁹ Директива 2008/99/ЕО, чл. 3, буква в) производството, обработката, боравенето, употребата, държането, съхранението, *транспортирането*, вносът, износът, тили обезвреждането на ядрени материали и други опасни радиоактивни вещества, които причиняват или могат да причинят смърт или сериозни увреждания на което и да е лице или значителни вреди на качеството на въздуха, качеството на почвата или качеството на водата, или на животните или растенията;

6. Съхранява не по установения ред на опасни вещества или смеси (чл. 353д НК)

Чл. 3, буква г) от Директива 2008/99/ЕО налага на държавите членки на ЕС да обявят за престъпления експлоатацията на инсталация, в която се провежда опасна дейност или в която се съхраняват или употребяват опасни вещества или препарати и, която причинява или може да причини извън инсталацията смърт или сериозни увреждания на което и да е лице или значителни вреди на качеството на въздуха, качеството на почвата или качеството на водата, или на животните или растенията. В отговорнашият законодател приема чл. 353д, където е предвиден основният състав (ал.1) на престъплението. Субект отново е всяко наказателноотговорно лице. Изпълнителното деяние се състои в съхраняване не по установения ред на опасни вещества или смеси и с това създаване на опасност за живота или здравето на друго или за причиняване на немаловажни вреди за околната среда. Престъплението е резултатно. Формата на вината умисъл и непредпазливост.

В ал.2 предметът е променен. Става дума за предприятие или инсталация, за чието функциониране се използват опасни вещества или смеси. Изпълнителното деяние е под формата на пускане или нареждане да се пусне подобно предприятие, като е необходимо в следствие на деянието да са настъпили общественоопасни последици – създаване на опасност за живота или здравето на друго или за причиняване на немаловажни вреди за околната среда. Предвиденото наказание е лишаване от свобода от една до пет години и глоба от пет хиляди до двадесет хиляди лева. Същото се налага и в случаите ал.3 на чл. 353д НК - *който не по установения ред пусне или нареди да се пусне в експлоатация предприятие или инсталация, чието функциониране може да създаде опасност за живота или здравето на друго или за причиняване на немаловажни вреди на околната среда.* Във случаите по ал.2 и ал. 3 формата на вината е умисъл, а при извършване на деянията по непредпазливост се предвиждат редуцирани санкции.

7. Действия не по установения ред с вещества, които нарушават озоновия слой (чл. 353е НК)

Чл. 353е от НК почти дословно възпроизвежда текста на чл.3, буква и) от Директива 2008/99/ЕО, която определя като престъпление *производството, вносът, износът, пускането на пазара или употребата на озоноразрушаващи вещества.* Субект

по нашето законодателство е всяко наказателно отговорно лице. Предметса вещества, които нарушават озоновия слой. Изпълнителното деяние е действие – производство, употреба, разпространяване, внасяне или изнасяне през границата на такива вещества. Наказанието е лишаване от свобода до четири години и глоба от хиляда до пет хиляди лева. Отново по-леконаказуеми са случаите, при които деянието е извършено по непредпазливост - лишаване от свобода до една година или пробация. Престъплението не е резултатно, а формално.

чл. 353ж и чл. 353з НК

Две много кратки и ясни разпоредби са тези на чл. 353ж и чл. 353з от НК. Субекти и по двете престъпления са всички наказателно отговорни лица. И двете са формални. Предмет по чл. 353ж водовземно съоръжение или съоръжение за използване на повърхностни или подземни води. Изпълнителното деяние е изграждане на такова съоръжение в нарушение на закона. Предмет по чл. 353з е минералната вода. Който в нарушение на закон използва минерална вода за стопанска дейност, се наказва с лишаване от свобода до една година и глоба до пет хиляди лева.

8. Унищожаване, повреждане, придобиване, държане или отчуждаване на екземпляр от защитен вид (чл. 278г и чл. 278д НК)

Чл. 278г и 278д, отговаря на изискването поставено в чл. 3, букви е) и ж) на Директива 2008/99/ЕО да бъде обявени от националното ни законодателство за престъпления *е) убиването, унищожаването, притежанието или придобиването на екземпляри от защитени видове от дивата флора или фауна, освен в случаите, когато с деянието се засягат незначителни количества от такива видове и то оказва незначително въздействие върху статуса на опазване на видовете; ж) търговия с екземпляри от защитени видове от дивата флора или фауна или техни части или продукти, освен в случаите, когато с деянието се засягат незначителни количества от тези видове и то оказва незначително въздействие върху статуса на опазване на такива видове.*

Субект на престъплението по чл.278г, ал. 1 НК, както в почти всички от разгледаните до сега случаи, е всяко наказателно отговорно лице. Предмет е екземпляр от

защитен вид от дивата флора или фауна. Изпълнителното деяние е незаконно унищожаване, повреждане, придобиване, държане или отчуждаване на такъв екземпляр. Престъплението е формално. Форма на вината е умисъл – пряк и евентуален. Деянието не трябва да съставлява маловажен случай, иначе няма да имаме престъпление.

Следващото престъпление по ал. 2 е търговия с такива екземпляри или с техни части или продукти. Отново престъплението е формално. Деянието не трябва да съставлява маловажен случай. Когато деянието и при двете престъпления е извършено по непредпазливост, наказанието е редуцирано.

Предмет на престъплението по чл. 278д е екземпляр от европейски или световно застрашени диви гръбначни животни или екземпляр от вид по приложение № 3 към Закона за биологичното разнообразие, означен със знак (*). Тук очевидно имаме бланкетна диспозиция, за уточняване съдържанието на престъплението и по специално на предмета в случая, се препраща към норма в друг нормативен акт - Закона за биологичното разнообразие. Изпълнителното деяние е противозаконно унищожаване, повреждане, държане, придобиване или отчуждаване на подобен екземпляр.

9. Отговорност на юридическите лица

И двете директиви, Директива 2008/99/ЕО от 2008 г. относно защитата на околната среда чрез наказателно право и Директива 2009/123/ЕО за изменение на Директива 2005/35/ЕО относно замърсяване от кораби и налагане на санкции при нарушения, очертавайки границите на престъпленията срещу околната среда, говорят *не само за наказателна отговорност на физическите лица, но и за наказване на юридическите лица*. Директивите предвиждат, че държавите членки гарантират, че юридическите лица могат да бъдат подвеждани под отговорност за престъпленията описани в тях, *когато тези престъпления са извършени в тяхна полза от лице на ръководна позиция в рамките на юридическото лице, действащо индивидуално или като част от орган на юридическо лице, въз основа на: а) мандат за представляване на юридическото лице, б) правомощие за взимане на решения от името на юридическото лице; или в) правомощие за упражняване на контрол в рамките на юридическото лице. Държавите-членки гарантират също така, че юридическо лице може да бъде подвеждано под отговорност в случаите, когато липсата на надзор или контрол от*

страна на лице, посочено по-горе, е направила възможно извършването на престъпление,(...) в полза на юридическото лице от лице на негово подчинение.Отговорността на юридически лица (...) не изключва наказателно преследване на физически лица, които са извършители, подбудители или съучастници в престъпленията (...).

Деликтоспособността на юридическите лица обхваща отговорността за престъпления, за административни правонарушения и за граждански деликти. Познатата, като колективна, корпоративна наказателна отговорност или наказателна отговорност на юридическите лица не е позната на нашата доктрина. Въпреки това идеята за наказателната отговорност на юридическите лица се възприема от все повече страни с развити правни системи. Една от най-важните причини за това е разрастването и интернационализирането на международните предприятия и организации, така и на престъпността и използването на юридическите лица като инструмент за осъществяването на престъпления (било екологични или друг). Приема се, че дейността на юридическите лица се осъществява не пряко от тях, а от хората, назначени в ръководните им органи, и от лицата, работещи за юридическото лице като непосредствени изпълнители. Престъпното поведение на тези лица се вменява като престъпно поведение на юридическото лице.

В световен мащаб съществуват две разрешения относно кръга на лицата, чиято дейност може да ангажира юридическото лице респективно основанието за неговата отговорност. Първото разрешение възприето във Франция, е че само престъпните действия на служителите от ръководните органи могат да ангажират отговорността на юридическото лице. В този случай юридическото лице отговаря за своята собствена дейност, осъществена от ръководните служители. Според второто разрешение (Холандия) поведението на всеки служител или работник на юридическото лице може да ангажира отговорността му, стига да е в рамките на дейността на самото юридическо лице. В този случай отговорността на юридическото лице е производна. В България правото засега изключва възможността юридическите лица да носят наказателна отговорност, основавайки се на идеята, че наказателна отговорност може да бъде търсена само за лични действия.

Във връзка с изискването на актовете на Европейския съюз да се предвиди отговорност и за юридическите лица, когато съответно поведение е извършено от физическите лица, които са овластени да ги представляват и управляват в сила от 27.05.2011г. влезе в сила изменение на чл. 83а, ал. 1 от Закона за административните нарушения и наказания. Според тази разпоредба на ЮЛ, което се е обогатило или би се обогатило от едно от престъпленията разгледани по-горе в настоящата разработка (екологични престъпления) се налага имуществена санкция до 1 000 000 лв., но не по-малко от равностойността на облагата, когато тя е имуществена, а когато облагата няма имуществен характер или размерът ѝ не може да се установи, санкцията е от 5000 до 100 000 лв. Необходимо е тези престъпления да са извършени от:

- лице, овластено да формира волята на юридическото лице;
- лице, представляващо юридическото лице;
- лице, избрано в контролен или надзорен орган на юридическото лице,

или

- работник или служител, на който юридическото лице е възложило определена работа, когато престъплението е извършено при или по повод изпълнението на тази работа.

Имуществената санкция на ЮЛ се налага независимо от осъществяването на наказателната отговорност на извършителя на престъпното деяние. Облагата или нейната равностойност се отнема в полза на държавата, ако не подлежи на връщане или възстановяване, или на отнемане по реда на Наказателния кодекс. На държавата, държавните органи и органите на местното самоуправление, както и на международните организации не се налага имуществена санкция.

Източници:

1. Monsieur Paul CHAUMONT, Le droit de l'environnement, <http://www.ahjucaf.org/Rapport-de-la-Cour-de-cassation-de.html>;
2. Наказателен кодекс, изм. ДВ. бр.33 от 26 Април 2011г.;
3. Директива 2008/99/ЕО от 2008 г. относно защитата на околната среда чрез наказателно право;

4. Директива 2009/123/ ЕО за изменение на Директива 2005/35/ЕО относно замърсяване от кораби и налагане на санкции при нарушения;
5. Комисия по европейските въпроси и контрол на европейските фондове проект на Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс, № 002-01-97, внесен от Министерския съвет на 22 октомври 2010 г.,
<http://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/members/240/reports/ID/2348>
6. Закона за опазване на околната среда
7. Закон за почвите
8. Закон за опазване на земеделските земи
9. Закон за чистотата на атмосферния въздух
10. Закон за горите
11. Закон за подземните богатства
12. Закон за водите
13. Закон за лова и опазване на дивеча
14. Закон за управление на отпадъците